

Universiteit Utrecht

Heiligt het doel de middelen?

**De rol van pesten als strategie naast prosociale en coërcieve strategieën
bij het bereiken van sociale dominantie**

Master thesis

Universiteit Utrecht

Masterprogramma Clinical Child, Family and Education Studies

M. Gouw (3924386)

Dr. M.M. Vermande

Dr. H.G.M. Vossen

Datum: 3 april 2018

Woorden: 4.475

Abstract

From previous research it is known that prosocial and coercive strategy use as well as bullying are related to social dominance. However, it remains unclear whether bullying could be seen a coercive strategy or not. The present study investigates whether bullying is a strategy that, in addition to prosocial and coercive strategy use, contributes to predicting social dominance in terms of resource control and perceived popularity. The moderating role of gender was also examined. Data were obtained from the second wave of a longitudinal study about bullying from the 'Dutch Consortium on Bullying' (DCOB). Most of the 2.414 students examined (43.6% boys) were aged 12.8 to 13.1 years old ($M=13.3$, $SD=7.1$). Peer nominations were used to assess bullying, prosocial and coercive strategy use, resource control and perceived popularity. Relations between the variables has been analyzed by a hierarchical multiple regression analysis. As hypothesized bullying was responsible for a significant part of variance in resource control and perceived popularity in addition to prosocial and coercive strategy use. Prosocial and coercive strategy use and bullying lead to social dominance together and independently of each other. Gender only moderated the relationship between prosocial strategy use and resource control and bullying and resource control. A strong connection was found between coercive strategy use and bullying and these strategies were prominent predictors of social dominance, but bullying appeared to be a separate aggressive strategy. Recommended is to involve the social context in anti-bullying programs and to differentiate between coercive strategy use and bullying.

Key words: social dominance, bullying, prosocial strategy use, coercive strategy use.

Samenvatting

Eerdere studies hebben aangetoond dat zowel prosociale en coërcieve strategieën als pesten tot sociale dominantie kunnen leiden. Onduidelijk is of pesten benaderd kan worden als een coërcieve strategie. Doel van deze studie was te onderzoeken of pesten een strategie is die, naast sociaal en coërcief strategiegebruik, bijdraagt aan het voorspellen van sociale dominantie in termen van resource control en perceived popularity. Ook het interactie-effect met sekse is onderzocht. De data in dit onderzoek betreffen de tweede wave van een longitudinale studie naar pesten van het 'Dutch Consortium on Bullying' (DCOB). Van de 2.414 leerlingen (43.6 procent jongens) die zijn meegenomen in de analyses hadden de meesten een leeftijd tussen de 12.8 en 13.1 jaar ($M=13.3$, $SD=7.1$). Peer-nominaties brachten de mate van pesten, sociaal en coërcief strategiegebruik, resource control en perceived popularity zijn in kaart. De relaties tussen de variabelen werden onderzocht middels een hiërarchische multiële regressieanalyse. Pesten verklaarde een significant deel van de variantie in resource control en perceived popularity naast sociaal en coërcief strategiegebruik. Pesten en sociaal en coërcief strategiegebruik leidt zowel gezamenlijk als onafhankelijk van elkaar tot een hogere mate van sociale dominantie. Sekse modereerde alleen de relatie tussen sociaal strategiegebruik en resource control en pesten en resource control. Coërcief strategiegebruik en pesten vertoonden een sterke samenhang en waren de belangrijkste voorspellers van sociale dominantie, maar pesten bleek een aparte agressieve strategie. De bevindingen impliceren dat de sociale context meegenomen moet worden in anti-pestprogramma's en rekening gehouden moet worden met het verschil tussen coërcieve strategiegebruik en pesten.

Steekwoorden: sociale dominantie, pesten, prosociale strategieën, coërcieve strategieën.

Introductie

Met de overgang van de basisschool naar de middelbare school komen kinderen in een nieuwe levensfase. Zij moeten opnieuw een positie vinden in de groep (Pellegrini & Long, 2002; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003). Wanneer deze posities zijn bepaald, leidt dit doorgaans tot een afname van agressief gedrag (Pellegrini, 2002). Een hoge positie in de groep wordt aangeduid met de term sociale dominantie. Voor adolescenten is deze hoge positie belangrijk, omdat zij dan als populair worden gezien, met minder moeite anderen kunnen beïnvloeden en minder vaak getroffen worden door pesten (Cillessen & Mayeux, 2004; Cillessen, Schwartz & Mayeux, 2011; Cillessen & Rose, 2005; Sippola, Paget, & Buchanan, 2007). Bovendien hebben zij meestal de beschikking over waardevolle en schaarse hulpbronnen, onderverdeeld in materiële en sociale hulpbronnen (Aleva, 2015; Hawley, 2002b; Pellegrini & Long, 2002). Voorbeelden van materiële hulpbronnen zijn geld of voedsel, terwijl sociale hulpbronnen bijvoorbeeld vriendschap en aandacht zijn. Dominante adolescenten blijken optimistischer te kijken naar hun eigen sociaal functioneren, vinden aansluiting bij leeftijdsgenoten en ontwikkelen vaker een positief zelfbeeld (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002). Sociale dominantie kan op verschillende manieren bereikt worden, maar hierover bestaat geen consensus. Enerzijds zijn er onderzoekers die pesten zien als een strategie om dominantie te verwerven, terwijl anderen dat op theoretische gronden weerspreken. In dit onderzoek is bekeken of pesten een strategie is die, naast prosociale en coërcieve strategieën, bijdraagt aan het voorspellen van sociale dominantie.

Sociale dominantie

Binnen de pedagogiek en ontwikkelingspsychologie wordt sociale dominantie beschreven als het hebben van aanzien, invloed en bepaalde voorrechten in een groep en de mogelijkheid tot het afdwingen van respect door aandacht naar zich toe te trekken en anderen te laten gehoorzamen (Parkhurst & Hopmeyer, 1998). In groepsprocessen speelt sociale dominantie een belangrijke rol. Een dominante positie is gerelateerd aan andere aspecten van sociaal functioneren, zoals het verkrijgen van gewenste en schaarse hulpbronnen (Aleva, 2015; Hawley, 1999a; Hawley, 2002b; Pellegrini & Long, 2002; Vaughn, 1999). Sociale dominantie wordt geoperationaliseerd als de mate waarin iemand erin slaagt om deze hulpbronnen te verkrijgen (Aleva, 2015; Olthof, Goossens, Vermande, Van der Meulen, & Aleva, 2011; Pellegrini, Van Ryzin, Roseth, Bohn-Gettler, Dupuis, Hickey, & Peshkam, 2011). Het beschikken over schaarse en waardevolle hulpbronnen wordt *resource control* genoemd (Hawley, 2003a; Olthof et al., 2011; Reijntjes, Vermande, Goossens, Olthof, Van de Schoot,

Aleva, & Van der Meulen, 2013a). Een andere bekende operationalisatie van sociale dominantie is *perceived popularity*: de mate waarin iemand als populair wordt gezien door anderen in de groep (Cillessen & Mayeux, 2004; Cillessen, Schwartz & Mayeux, 2011; Cillessen & Rose, 2005). In de literatuur worden *perceived popularity* en *sociometric popularity* gezien als indicatoren van populariteit (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002; Walcott, Upton, Bolen, & Brown, 2008). Terwijl *sociometric popularity* aangeeft in hoeverre de adolescent geliefd is onder leeftijdsgenoten, laat *perceived popularity* zien of de adolescent als populair wordt beschouwd. In dit onderzoek werden resource control en *perceived popularity* bekeken als uitkomstmaten van sociale dominantie.

Strategieën

Agressie en coërcief strategiegebruik. In de literatuur komen verschillende gedragingen naar voren die tot sociale dominantie kunnen leiden. Meerdere recente studies benoemen de belangrijke rol van agressie hierin voor adolescenten, zowel met betrekking tot resource control (Hawley, 2002b; Hawley, 2003b) als *perceived popularity* (Cillessen & Mayeux, 2004). Agressie wordt gedefinieerd als gedrag gericht op een andere persoon, met de bedoeling die ander pijn te doen (Salmivalli & Peets, 2009). Psychologische benaderingen beschouwen agressie vaak als onaangepast, afwijkend of pathologisch gedrag (Crick & Dodge, 1994; Willer & Cupach, 2010). Tegenwoordig wordt agressie door veel onderzoekers gezien als strategie om sociale dominantie te bereiken (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002; Walcott et al., 2008). In de resource control theorie van Hawley (2003a) is een belangrijke rol weggelegd voor proactieve agressie, met als doel het verkrijgen van resource control. Het gaat hierbij om coërcieve gedragingen, die worden beschreven als vijandig, direct en antisociaal (Hawley, Little, & Pasupathi, 2002a; Hawley, 2003a; Olthof et al.; 2011). Voorbeelden zijn het wegnemen van voorwerpen bij iemand of de ander bedreigen.

Prosociaal strategiegebruik. De resource control theorie van Hawley (1999b; 2003a) noemt ook prosociale gedragingen als strategie om sociale dominantie te verwerven. Dit zijn sociale geaccepteerde manieren om resource control te verkrijgen die gericht zijn op samenwerking en gezien worden als ruilstrategieën, zoals vriendschap beloven in ruil voor iets anders (Aleva, 2015; Olthof et al., 2011). Prosociale en coërcieve strategieën kunnen onafhankelijk van elkaar tot resource control (Aleva, 2015; Hawley, 2002b; Reijntjes, Vermande, Olthof, Goossens, Vink, Aleva, & Van der Meulen, 2017) en *perceived popularity* (Cillessen & Rose, 2005; Salmivalli & Peets, 2009) leiden, maar hoeven niet per definitie tegenover elkaar te staan.

Pesten. Tegenwoordig wordt ook pesten door veel onderzoekers gezien als een strategie om sociale dominantie te bereiken (Olthof et al., 2011; Pellegrini & Long, 2002; Reijntjes et al., 2013a; Reijntjes, Vermande, Olthof, Goossens, Van de Schoot, Aleva, & Van der Meulen, 2013b; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003). Door Olthof en collega's (2011) wordt pesten beschreven als doelgerichte agressie. Pesten is gericht op een persoon zwakker dan de pester, gaat om herhaaldelijk agressieve uitingen en kan verschillende vormen aannemen zoals fysiek, materieel, verbaal, direct sociaal en indirect sociaal (Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013b; Salmivalli & Peets, 2009; Solberg & Olweus, 2003; Veenstra, Lindenberg, De Winter, Oldehinkel, Verhulst, & Ormel, 2005; Wang, Iannotti, & Nansel, 2009).

Bovengenoemde pestvormen vertonen overeenkomsten met verschillende soorten agressie (Cillessen & Mayeux, 2004; Cillessen & Rose, 2005; Sijtsema et al., 2009; Veenstra et al., 2005). Pesters blijken hoog te scoren op coërcief strategiegebruik en meerdere onderzoekers benaderen pesten als coërcieve strategie (Olthof et al., 2011; Pellegrini & Long, 2002; Reijntjes et al., 2013a; Reijntjes et al., 2013b; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003; Veenstra et al., 2005). De resource control theorie is hier echter niet duidelijk over. Hawley (2003a) noemt pesten soms als een voorbeeld van coërcief strategiegebruik. In een theoretisch artikel beargumenteren Hawley, Stump en Ratliff (2010) daarentegen dat bistrategen, die prosociale en coërcieve strategieën combineren, niet pesten en alleen agressie inzetten tegen gelijkwaardige leeftijdsgenoten bij wie waardevolle middelen te verkrijgen zijn.

Dit onderzoek

Binnen de literatuur bestaat onenigheid over pesten als coërcieve strategie. In dit onderzoek is bekeken of pesten bijdraagt aan prosociale en coërcieve strategieën in het voorspellen van sociale dominantie bij adolescenten, in termen van resource control en perceived popularity. In tegenstelling tot de theoretische visie van Hawley en collega's (2010), maar in overeenstemming met eerder genoemde onderzoeken naar pesten en sociale dominantie, werd verwacht dat er een positieve correlatie gevonden zou worden tussen pesten en coërcief strategiegebruik (Hawley et al., 2002a; Hawley, 2003a; Olthof et al., 2011). Daarnaast was de verwachting dat pesten een significant deel van de variantie in resource control en perceived popularity zou verklaren, naast prosociaal en coërcief strategiegebruik (Pellegrini & Long, 2002; Reijntjes et al., 2013a; Reijntjes et al., 2013b; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003; Veenstra et al., 2005). Om bovenstaande

hypotheses te toetsen, zijn hiërarchische multipele regressieanalyses uitgevoerd. Het interactie-effect met sekse werd ook bekeken, omdat sekse naar voren is gekomen als mogelijke moderator in de relatie tussen strategiegebruik en sociale dominantie (Ostrov, Pilat, & Crick, 2006).

Methoden

Participanten

De data in dit onderzoek betreffen de tweede wave van een longitudinale studie naar pesten als strategisch gedrag van het ‘Dutch Consortium on Bullying’ (DCOB). In totaal waren 2.716 leerlingen uit 178 brugklassen van 49 reguliere middelbare scholen in Nederland benaderd¹. Aan het onderzoek hebben 2.660 leerlingen deelgenomen ($N=2660$). Andere leerlingen en/of hun ouders hadden bezwaar gemaakt voor deelname of leerlingen konden niet deelnemen door bijvoorbeeld ziekte of tandartsbezoek ($N=56$). Ten gevolge van missende scores werden uiteindelijk 2.414 leerlingen meegenomen in de analyses ($N=2414$). De steekproef bestond voor 43.6 procent uit jongens en 45.3 procent uit meisjes. Het merendeel van de respondenten had een leeftijd tussen de 12.8 en 13.1 jaar ($M=13.3$, $SD=7.1$).

Procedure

In 2007 hebben de participanten een online vragenlijst ingevuld. Van tevoren was toestemming verkregen van de middelbare scholen en leerkrachten van de betreffende klassen. Ouders waren middels een brief geïnformeerd en konden bezwaar maken voor deelname van hun kind aan het onderzoek. In overeenstemming met de destijds geldende regels van de Universiteit Utrecht, betekende geen reactie van ouders toestemming voor deelname. De participanten werden voorafgaand aan het onderzoek geïnformeerd middels een digitale instructie en konden toestemming geven voor deelname. Om anonimiteit en vertrouwelijkheid te waarborgen, kreeg iedere leerling eigen inloggegevens om de vragenlijst te kunnen invullen.

Voor alle concepten in de vragenlijst was gebruikt gemaakt van peer-nominaties: een procedure waarbij participanten uit een lijst van leeftijdsgenoten moeten kiezen welke personen het meest voldoen aan de beschrijving geschetst in de vraag (Bukowski, Cillessen, & Velásquez, 2012). De participanten in dit onderzoek mochten één of meerdere klasgenoten nomineren. ‘Niemand’ was ook een antwoordoptie. Peer-nominaties zijn een goede manier om interactiepatronen in de klas beter in kaart te brengen, maar zijn tijdgebonden omdat de

¹ Over het opleidingsniveau en de sociaaleconomische en culturele achtergrond van de participanten is niets bekend in het databestand.

resultaten afhankelijk kunnen zijn van recente gebeurtenissen omtrent leeftijdsgenoten (Bukowski, Cillessen, & Velásquez, 2012; Pepler & Craig, 1998).

Meetinstrumenten

Sociale dominantie.

Resource control. Resource control werd gemeten aan de hand van zes items uit de vragenlijst van Olthof en collega's (2011), gebaseerd op items van Hawley (2003a). De interne consistentie van deze schaal bleek uitstekend. Een voorbeelditem is: 'Welke leerlingen in de klas hebben meestal de leukste spullen of, als er bijvoorbeeld een voorstelling is, de beste plaatsen?'. Het bleek een betrouwbare schaal om resource control te meten ($\alpha=.87$). Per item werden continue scores berekend, door het aantal ontvangen nominaties op dit item te delen door het aantal kinderen in de klas minus de nominator zelf. Daarna zijn deze scores gemiddeld tot een totaalscore op peer-gerapporteerde resource control. Om te corrigeren voor verschillen tussen klassen in de manier waarop kinderen over elkaars gedrag rapporteren, werden de scores per klas genormaliseerd en gestandaardiseerd. Dit werd gedaan via de Rankit-procedure in SPSS (Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a; Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004).

Perceived Popularity. Voor perceived popularity was dezelfde procedure van peer-nominaties gevolgd als in de studie van LaFontana en Cillessen (2002). Er werden twee items gebruikt voor het rapporteren van populaire en niet-populaire klasgenoten: 'Soms heb je leerlingen in een klas die heel populair zijn, terwijl andere leerlingen juist niet populair zijn. Welke leerlingen in jouw klas zijn populair?' en 'En welke leerlingen zijn juist niet populair?' In overeenstemming met eerder onderzoek werden er geen definities voor de begrippen populair en onpopulair gegeven (LaFontana & Cillessen, 2002; Olthof et al., 2011). De uiteindelijke score op perceived popularity is tot stand gekomen door per klas een z-score te berekenen voor het aantal peer-nominaties op populair en onpopulair. De z-score op onpopulair werd afgetrokken van de z-score op populair en ook van deze score werd een z-score per klas aangemaakt om de interpretatie te vereenvoudigen (LaFontana & Cillessen, 2002). Een positieve score betekende dat de adolescent populairder was dan gemiddeld, terwijl een negatieve score inhield dat de adolescent minder populair was in vergelijking tot het gemiddelde.

Prosociaal en coërcief strategiegebruik.

Prosociaal strategiegebruik. Prosociaal strategiegebruik werd gemeten volgens de vragenlijst van Olthof en collega's (2011), gebaseerd op items van Hawley (2003a). Net als in

deze vragenlijst werd één item niet meegenomen in de analyses, omdat dit item de betrouwbaarheid van de schaal verlaagde. De resterende vijf items leidden tot een betrouwbare schaal om prosociaal strategiegebruik te meten ($\alpha = .83$). Een voorbeelditem is: ‘Welke kinderen in de klas doen aardig tegen anderen om te krijgen wat zij willen?’. Per item werden continue scores berekend, op dezelfde wijze als bij resource control. Daarna zijn deze scores gemiddeld tot een totaalscore op peer-gerapporteerd prosociaal strategiegebruik. Vervolgens werd de Rankit-procedure toegepast (Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a; Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004).

Coërcief strategiegebruik. Coërcief strategiegebruik werd gemeten volgens de vragenlijst van Olthof en collega's (2011), gebaseerd op items van Hawley (2003a). Net als bij deze vragenlijst werden alle zes items meegenomen in de analyses, omdat de interne consistentie van deze schaal uitstekend bleek. Een voorbeelditem is: ‘Welke leerlingen in de klas proberen anderen zover te krijgen dat ze doen wat zij zeggen, ook als die anderen daar eigenlijk geen zin in hebben?’. Het bleek inderdaad een betrouwbare schaal om coërcief strategiegebruik te meten ($\alpha = .94$). Per item werden continue scores berekend, op dezelfde wijze als bij resource control. Daarna zijn deze scores gemiddeld tot een totaalscore op peer-gerapporteerd coërcief strategiegebruik. Vervolgens werd de Rankit-procedure toegepast (Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a; Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004).

Pesten. Om de scores op pesten te meten, werd de Pestrollenvragenlijst (PRV) gebruikt (Bouman, Van der Meulen, Goossens, Olthof, Vermande, & Aleva, 2012; Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a; Reijntjes et al., 2013b). In de PRV worden vijf pestvormen onderscheiden (fysiek, materieel, verbaal, direct sociaal en indirect sociaal), die middels peer-nominaties in kaart zijn gebracht (Olthof et al., 2011). Fysiek pesten was in de PRV beschreven als ‘slaan, schoppen, knijpen of duwen’, materieel pesten als ‘spullen afpakken, vernielen of kwijtmaken’, verbaal pesten als ‘hem of haar belachelijk maken, uitschelden of beledigen’, direct sociaal pesten als ‘zorgen dat hij of zij niet mee mag doen met spelletjes of activiteiten’ en indirect sociaal pesten als ‘zorgen dat anderen slecht over hem of haar gaan denken of door over iemand te roddelen’. Per pestvorm werd aan de adolescent gevraagd welke klasgenoot op die manier pest en of de adolescent deze klasgenoot zag als degene die begint met pesten (initiatiefnemende dader) of als degene die pest als anderen zijn begonnen met pesten (meeloper). In dit onderzoek zijn enkel deze pestrollen initiatiefnemende dader en meeloper meegenomen. Continue scores werden op dezelfde wijze als bij resource control berekend. Daarna zijn de continue scores op deze items gemiddeld tot een totaalscore op peer-

gerapporteerd pesten. Vervolgens werd de Rankit-procedure toegepast (Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a; Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004).

Data-analyse

In SPSS zijn beschrijvende statistieken uitgerekend. Daarna zijn een correlatietoets en hiërarchische multiële regressieanalyses verricht om te bekijken of pesten naast prosociaal en coërcief strategiegebruik (onafhankelijke variabelen) bijdraagt aan het voorspellen van een hogere mate van resource control en perceived popularity (afhankelijke variabelen). Ook het interactie-effect met sekse werd onderzocht. Sekse was omgezet naar een dummyvariabele met '0=jongen' en '1=meisje'. Voorafgaand aan de analyses was voldaan aan de voorwaarden voor een multiële regressieanalyse. De Rankit-methode leidde ertoe dat het aantal uitbijters gereduceerd werd tot nul en dat werd voldaan aan de voorwaarden van homoscedasticiteit en non-multicollineariteit (Cruyff, 2016).

Resultaten

Tabel 1 laat de beschrijvende statistieken zien van de getransformeerde variabelen. Als gevolg van de Rankit-procedure per klas, waren de gemiddelden en standaardafwijkingen voor resource control, prosociaal en coërcief strategiegebruik en pesten niet exact 0 en 1.

Tabel 1

Gemiddeldes en standaarddeviaties (N=2414).

Variabelen	M	SD
<i>Afhankelijke variabelen:</i>		
Resource control	.02	.91
Perceived popularity	.00	.98
<i>Onafhankelijke variabelen:</i>		
Prosociaal strategiegebruik	.03	.86
Coërcief strategiegebruik	.05	.84
Pesten	.03	.88

Noot. M = gemiddelde. SD = standaarddeviatie.

Correlatiecoëfficiënten

In Tabel 2 zijn de Pearson-correlaties weergegeven, gebaseerd op de getransformeerde variabelen. Alle variabelen hadden onderling een significant positief verband, waarmee werd

voldaan aan de hypothese dat er een positieve samenhang zou zijn tussen coërcief strategiegebruik en pesten ($r=.65$). Prosociale strategieën waren sterker gerelateerd aan coërcieve strategieën ($r=.62$) dan aan pesten ($r=.48$). Prosociale en coërcieve strategieën en pesten vertoonden een hogere samenhang met resource control ($r=.53$, $r=.63$, $r=.51$) dan met perceived popularity ($r=.36$, $r=.43$, $r=.39$). De positieve relatie tussen resource control en perceived popularity ($r=.66$) liet zien dat adolescenten meer succes hebben in het verkrijgen van gewenste en schaarse hulpbronnen wanneer zij als populair worden gezien, en vice versa.

Tabel 2

Pearson correlatietoets (N=2414).

	Resource control	Perceived popularity	Prosociale strategieën	Coërcieve strategieën	Pesten
Resource control	-				
Perceived popularity	.66**	-			
Prosociale strategieën	.53**	.36**	-		
Coërcieve strategieën	.63**	.43**	.62**	-	
Pesten	.51**	.39**	.48**	.65**	-

* $p<.05$. ** $p<.01$. *** $p<.001$.

Voorbereidende analyses

Om een beeld te krijgen van de onafhankelijke variabelen als voorspellers van resource control en perceived popularity, was voorafgaand aan de multipale regressieanalyse per variabele een regressieanalyse verricht om de unieke verklaarde variantie te berekenen. Bij resource control bleek coërcief strategiegebruik de sterkste predictor ($R^2=.40$, $p<.05$). Daarna kwamen prosociaal strategiegebruik ($R^2=.29$, $p<.05$) en pesten ($R^2=.26$, $p<.05$). Deze onafhankelijke variabelen konden aangeduid worden als matige predictoren van resource control ($R^2=.44$, $p<.05$). Bij perceived popularity was coërcief strategiegebruik ook de sterkste predictor ($R^2=.19$, $p<.05$), gevolgd door pesten ($R^2=.15$, $p<.05$) en prosociaal strategiegebruik ($R^2=.13$, $p<.05$). Prosociaal en coërcief strategiegebruik en pesten konden aangeduid worden als zwakke predictoren van perceived popularity ($R^2=.22$, $p<.05$). De onafhankelijke variabelen

bleken dus ieder voor zich significante voorspellers te zijn van resource control en perceived popularity. Daarnaast bleek uit de t-toets voor sekse dat de variantie voor jongens en meisjes significant verschilde bij resource control ($p < .05$), maar niet bij perceived popularity ($p > .05$).

Tabel 3

R²-change en gestandaardiseerde coëfficiënten voor de predictoren van resource control en perceived popularity (N=2414).

	Resource control		Perceived popularity	
	ΔR^2	β	ΔR^2	β
Stap 1	.45*		.22*	
Sekse		-.13*		-.08*
Prosociaal strategiegebruik		.19*		.12*
Coërcief strategiegebruik		.39*		.21*
Pesten		.21*		.22*
Stap 2	.003*		.001	
PS*Sekse		-.05*		
CS*Sekse		.00		
Pesten*Sekse		.10*		
Totale R ²	.46		.22	

Noot. PS = prosociaal strategiegebruik. CS = coërcief strategiegebruik. β = gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten. R^2 = verklaarde variantie.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Regressieanalyses

Om inzicht te krijgen in prosociaal en coërcief strategiegebruik, pesten en sekse als predictoren van resource control en perceived popularity, werden twee multipale hiërarchische regressieanalyses uitgevoerd (Tabel 3).

Predictoren van resource control. Model 1 met prosociaal en coërcief strategiegebruik, pesten en sekse als voorspellers van resource control was significant, $F(4, 2409) = 501,43$, $p < .05$, $R^2 = .45$. Alle drie de strategieën bleken positieve voorspellers te zijn van resource control. Adolescenten die hoger scoren op deze gedragingen vertonen een hogere mate van resource control. De regressiecoëfficiënt van coërcief strategiegebruik ($p = .00$, $\beta = .39$) was significant hoger dan de regressiecoëfficiënten van prosociaal strategiegebruik ($p = .00$, $\beta = .19$) en pesten ($p = .00$, $\beta = .21$). Adolescenten die coërcieve strategieën inzetten hebben dus de

grootste kans om een hoge mate van resource control te verkrijgen. Sekse bleek ook een significante voorspeller te zijn van resource control ($p=.00$, $\beta=-.13$). De negatieve regressiecoëfficiënt toont aan dat meisjes lager scoren op resource control dan jongens. In model 2 werden de interactie-effecten met sekse hieraan toegevoegd, wat een significante maar zeer kleine toename in verklaarde variantie opleverde ($\Delta R^2=.003$, $p<.05$). De interactie-effecten met sekse waren bij resource control alleen significant voor prosociaal strategiegebruik ($p=.045$, $\beta=-.05$) en pesten ($p=.00$, $\beta=.10$). Het effect van deze gedragingen op resource control verschilde significant tussen jongens en meisjes. De negatieve waarde van de regressiecoëfficiënt bij het interactie-effect voor prosociaal strategiegebruik betekent dat voor meisjes het effect van prosociaal strategiegebruik op resource control kleiner is dan voor jongens. De positieve waarde van de regressiecoëfficiënt bij het interactie-effect voor pesten houdt in dat voor meisjes het effect van pesten op resource control groter is dan voor jongens.

Predictoren van perceived popularity. Model 1 met prosociaal en coërcief strategiegebruik, pesten en sekse als voorspellers van perceived popularity was significant, $F(4, 2409) = 167,70$, $p < .05$, $R^2 = .22$. De strategieën bleken alle drie significant positieve voorspellers te zijn van perceived popularity. Adolescenten die hoger scoren op deze gedragingen vertonen een hogere mate van perceived popularity. De regressiecoëfficiënt van prosociaal strategiegebruik ($p=.00$, $\beta=.12$) was significant lager dan de regressiecoëfficiënten van coërcief strategiegebruik ($p=.00$, $\beta=.21$) en pesten ($p=.00$, $\beta=.22$). Adolescenten die coërcieve strategieën inzetten of pesten hebben dus de grootste kans om een hoge mate van perceived popularity te verkrijgen. Sekse bleek ook een significante voorspeller te zijn van perceived popularity ($p=.00$, $\beta=-.08$). De negatieve regressiecoëfficiënt toont aan dat meisjes lager scoren op perceived popularity dan jongens. Model 2 met toevoeging van de interactie-effecten met sekse leverde voor perceived popularity geen significante toename in verklaarde variantie op ($\Delta R^2=.05$, $p>.05$).

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar strategieën die ingezet worden om sociale dominantie te bereiken. Er is onderzocht of pesten als strategie bijdraagt aan prosociale en coërcieve strategieën in het voorspellen van sociale dominantie, in termen van resource control en perceived popularity. Alle strategieën leiden zowel onafhankelijk van elkaar als gezamenlijk tot een hogere mate van resource control en perceived popularity. Dat deze strategieën onafhankelijk van elkaar kunnen resulteren in sociale dominantie sluit aan bij voorgaand onderzoek (Hawley, 2002b; Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013a). Een nieuwe bevinding

is dat deze strategieën tezamen voorspellers zijn van sociale dominantie. Eerder werd gedacht dat vooral prosociale en coërcieve strategieën een rol speelden bij sociale dominantie. De onderzoeksresultaten ondersteunden de eerste verwachting, dat pesten een significant deel van de variantie in resource control en perceived popularity verklaart naast sociaal en coërcief strategiegebruik.

Daarnaast is er een significante positieve samenhang gevonden tussen coërcief strategiegebruik en pesten. Hiermee werd voldaan aan de tweede hypothese. Eerdere studies toonden aan dat pestgedragingen overeenkomen met coërcieve gedragingen (Cillessen & Rose, 2005; Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013b; Solberg & Olweus, 2003; Wang, Iannotti, & Nansel, 2009). Meerdere onderzoeken zagen pesten als onderdeel van coërcief strategiegebruik, maar hierover bestond discussie (Hawley et al., 2002a; Hawley, 2003a; Olthof et al., 2011; Reijntjes et al., 2013b; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall, 2003; Veenstra et al., 2005). Hawley en collega's (2010) twijfelden op theoretische gronden aan de visie om pesten als een coërcieve strategie te benaderen, omdat bistrategen volgens hen niet pesten. Reijntjes en collega's (2017) concludeerden dat bistrategen wel pesten, omdat zij coërcieve gedragingen laten zien die een aanhoudend karakter hebben en herhaaldelijk gericht zijn op dezelfde klasgenoten. Dit onderzoek komt ook tot de conclusie dat bistrategen pesten en dat pesten het beste benaderd kan worden als een aparte agressieve strategie naast sociaal en coërcief strategiegebruik.

Verder is in dit onderzoek bekeken of het verband tussen de strategieën en sociale dominantie anders is voor jongens dan voor meisjes. Sekse kwam naar voren als voorspeller van sociale dominantie. Voor meisjes was sprake van een lagere mate van resource control en perceived popularity. Sekse bleek alleen de relatie tussen sociaal strategiegebruik en resource control en tussen pesten en resource control te modereren. Voor jongens waren prosociale strategieën effectiever om resource control te verkrijgen, terwijl voor meisjes pesten een meer effectieve strategie was bij het verwerven van resource control. Een verklaring hiervoor kan niet gevonden worden in voorgaand onderzoek. Eerdere studies hebben laten zien dat prosociale strategieën meer ingezet worden door meisjes en agressieve strategieën zoals pesten meer door jongens, maar op basis van deze gegevens kan geen uitspraak gedaan worden over de effectiviteit van deze strategieën voor jongens en meisjes bij het bereiken van sociale dominantie (Ostrov, Pilat, & Crick, 2006; Reijntjes et al., 2017).

In deze studie is gekozen om alleen brugklassers te onderzoeken, omdat adolescenten bij de overgang van de basisschool naar de middelbare school het meeste pestgedrag vertonen (Pellegrini & Long, 2002; Salmivalli & Peets, 2009; Vaillancourt, Hymel, & McDougall,

2003). De grote steekproef in dit onderzoek en de diversiteit van deelnemende middelbare scholen zorgen voor generaliseerbaarheid van de resultaten naar brugklassers in Nederland. Een kanttekening hierbij is dat het opleidingsniveau en de culturele en sociaaleconomische achtergrond van de adolescenten onbekend was, terwijl op basis van deze gegevens mogelijk verschillen te vinden zijn in de relaties van de strategieën met sociale dominantie. Toekomstig onderzoek zou deze factoren mee kunnen nemen.

Voorgaand onderzoek heeft aangetoond dat pesten op langere termijn voor zowel pesters als niet-pesters negatieve consequenties met zich mee kan brengen op psychologisch en interpersoonlijk vlak (Berger, 2007; Cillessen & Rose, 2005; Kumpulainen & Räsänen, 2000; Salmivalli & Peets, 2009). Om pesten op school zoveel mogelijk te voorkomen en verminderen, is het van belang dat wetenschappelijk onderbouwde anti-pestprogramma's worden ingezet. Twee bevindingen in deze studie kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van effectieve interventies tegen pesten. Ten eerste is het belangrijk dat pesten en coërcief strategiegebruik van elkaar onderscheiden worden bij het vormgeven van anti-pestprogramma's, omdat deze strategieën vanuit methodologisch oogpunt gezien kunnen worden als verschillende agressieve gedragingen. Zowel pestgedragingen als coërcieve gedragingen kunnen negatieve gevolgen hebben, maar pesten lijkt het meest schadelijk doordat sprake is van herhaaldelijke agressie tegen een persoon zwakker dan de pester. Ten tweede is naar voren gekomen dat pesten als aparte agressieve strategie, maar ook tezamen met prosociale en coërcieve strategieën, kan leiden tot sociale dominantie. Sociale dominantie speelt een belangrijke rol in groepsprocessen (Hawley, 1999a; Hawley, 2002b; Vaughn, 1999). Daarom moet bij interventies tegen pesten de sociale context worden betrokken. Reijntjes en collega's (2013) benoemen in hun onderzoek het anti-pestprogramma KiVa als voorbeeld van een effectieve interventie die zich richt op de sociale context, door gedragingen van klasgenoten die niet onder de pesters of slachtoffers vallen te veranderen zodat deze klasgenoten anderen ontmoedigen om te pesten.

Op basis van de onderzoeksbevindingen wordt geadviseerd om pestgedragingen en coërcieve strategieën in de toekomst los van elkaar te bevragen. Ook is het relevant om sociometric popularity als uitkomstvariabele mee te nemen, omdat dit samen met perceived popularity een completer beeld geeft van populariteit (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002; Walcott et al., 2008). Eerdere studies gaven aan dat de strategieën een andere samenhang vertoonden met sociometric popularity dan met perceived popularity (Cillessen & Mayeux, 2004; Vaillancourt, Hyme, & McDougall, 2003). Ook in de huidige studie werd duidelijk dat de relaties van de strategieën met de uitkomstvariabelen verschilden. Adolescenten die prosociale en coërcieve strategieën inzetten hadden meer succes in het verkrijgen van resource

control, terwijl adolescenten die pesten vaker als populair werden gezien. Het bleek dat adolescenten die coërcieve strategieën inzetten de meeste kans hadden om sociale dominantie te verwerven. Prosociale strategieën combineren zij vaker met coërcieve strategieën dan met pesten, aansluitend bij de bevinding van Hawley (2003a) dat adolescenten die prosociale en coërcieve strategieën combineren het meest succesvol zijn in het verkrijgen van resource control. Onduidelijk is waarom adolescenten ook pesten als zij met coërcief strategiegebruik, eventueel gecombineerd met sociaal strategiegebruik, een gelijke of zelfs grotere kans hebben om sociale dominantie te bereiken. Een reden zou kunnen zijn dat bepaalde vormen van agressie, zoals coërcief strategiegebruik en pesten, door adolescenten als normale gedragingen worden gezien (Berger, 2015). Mogelijk beschouwen adolescenten agressie als passend bij een dominantie positie of valt het agressieve gedrag minder op omdat het vaak gecombineerd wordt met sociaal gedrag.

Pesten blijft een complex fenomeen met ingewikkelde interacties tussen individuele, dyadische en groeps- en omgevingsfactoren die elkaar op verschillende niveaus kunnen beïnvloeden (Bowes, Arseneault, Maughan, Taylor, Caspi, & Moffitt, 2009; Bronfenbrenner, 1979; Reijntjes et al.; Salmivalli & Peets, 2009). Meer onderzoek is nodig om beter inzicht te krijgen in pesten als strategie naast prosociale en coërcieve strategieën bij het bereiken van sociale dominantie. Dit zou ook kunnen in de vorm van kwalitatief onderzoek, waarbij adolescenten bijvoorbeeld gevraagd wordt naar hun beweegredenen voor hun gedrag. Deze studie geeft, samen met voorgaande studies, een beter beeld van pesten als belangrijke strategie naast sociaal en coërcief strategiegebruik bij het bereiken van sociale dominantie op school.

Referenties

- Aleva, E.A. (2015). 'Resource-control'-theorie. In M.M. Vermande, M. van der Meulen, & A. Reijntjes, *Pesten op school. Achtergronden en interventies* (tweede, gewijzigde druk, p. 69-70). Amsterdam: Boom Lemma.
- Berger, K.S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review*, 27, 90-126. doi:10.1016/j.dr.2006.08.002
- Berger, C., Batanova, M., & Cance, J.D. (2015). Aggressive and prosocial? Examining latent profiles of behavior, social status, machiavellianism, and empathy. *Journal of Youth and Adolescence*, 44, 2230-2244. doi: 10.1007/s10964-015-0298-9
- Bouman, T., Meulen, M. van der, Goossens, F.A., Olthof, T., Vermande, M. M. & Aleva, E.A. (2012). Peer and self-reports of victimization and bullying: Their differential

- association with internalizing problems and social adjustment. *Journal of School Psychology, 50*, 759-774.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bukowski, W.M., Cillessen, A.H.N., & Velásquez, A.M. (2012). Peer ratings. In B. Laursen, T.D. Little & N.A. Card, *Handbook of Developmental Research Methods* (p. 211-228). New York: The Guilford Press.
- Cillessen, A.H.N., & Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development, 1*, 147-163.
- Cillessen, A.H.N., & Rose, A.J. (2005). Understanding popularity in the peer system. *Current Directions in Psychological Sciences, 2*, 102-105.
- Cillessen, A.H.N., Schwartz, D., & Mayeux, L. (2011). Social acceptance and popularity: Two distinct forms of peer status. In L. Mayeux, J.J. Houser, & K.D. Dyches, *Popularity in the Peer System* (p. 79-102). New York: The Guilford Press.
- Cruyff, M. (2016, 14 maart). *Methoden, Technieken en Statistiek 4* [College 6: MLR]. Verkregen op 13 september, 2017, van https://uu.blackboard.com/webapps/blackboard/execute/content/file?cmd=view&content_id=_2304754_1&course_id=_103451_1
- Hawley, P.H. (1999a). The ontogenesis of social dominance: A strategy-based evolutionary perspective. *Developmental Review, 19*, 97-132.
- Hawley, P.H. (1999b). Strategies of play and winning the game: A reply to Brian Vaughn. *Merrill-Palmer Quarterly, 45*, 363-369.
- Hawley, P.H., Little, T.D., & Pasupathi, M. (2002a). Winning friends and influencing peers: Strategies of peer influence in late childhood. *International Journal of Behavioral Development, 5*, 466-474.
- Hawley, P.H. (2002b). Social dominance and prosocial and coercive strategies of resource control in preschoolers. *International Journal of Behavioral Development, 2*, 167-176.
- Hawley, P.H. (2003a). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case for the well-adapted Machiavellian. *Merrill-Palmer Quarterly, 3*, 279-309.
- Hawley, P.H. (2003b). Strategies of control, aggression, and morality in preschoolers: An evolutionary perspective. *Journal of Experimental Child Psychology, 85*, 213-235.
- Hawley, P.H., Stump, K.N., & Ratliff, J.M. (2010). Sidestepping the jingle fallacy: Bullying,

- aggression, and the importance of knowing the difference. In D.L. Espelage, E.W. Gutzell, J.M. Gutzell (Eds.), *Bullying in North American schools* (p. 101-115). New York: Routledge.
- Kumpulainen, K., & Räsänen, E. (2000). Children involved in bullying at elementary school: Their psychiatric symptoms and deviance in adolescence: an epidemiological sample. *Child Abuse & Neglect, 24*, 1567-1577.
- LaFontana, K.M., & Cillessen, A.H.N. (2002). Children's perceptions of popular and unpopular peers: A multimethod assessment. *Developmental Psychology, 5*, 635-647.
- Lease, A.M., Musgrove, K.T., & Axelrod, J.L. (2002). Dimensions of social status in preadolescent peer groups: Likability, perceived Popularity, and social dominance. *Social Development, 11*, 508-533.
- Olthof, T., Goossens, F.A., Vermande, M.M., Meulen, M. van der, & Aleva, E.A. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359. doi: 10.1016/j.jsp.2011.03.003
- Ostrov, J.M., Pilat, M.M., & Crick, N.R. (2006). Assertion strategies and aggression during early childhood: A short-term longitudinal study. *Early Childhood Research Quarterly, 21*, 403-416.
- Parkhurst, J.T., & Hopmeyer, A. (1998). Sociometric popularity and peer-perceived popularity: Two distinct dimensions of peer status. *The Journal of Early Adolescence, 2*, 125-144.
- Pellegrini, A.D. (2002). Affiliative and aggressive dimensions of dominance and possible functions during early adolescence. *Aggression and Violent Behavior, 7*, 21-31.
- Pellegrini, A.D., & Long, J.D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology, 20*, 259-280.
- Pellegrini, A.D., Ryzin, M.J. van, Roseth, C., Bohn-Gettler, C., Dupuis, D., Hickey, M., & Peshkam, A. (2011). Behavioral and social cognitive processes in preschool children's social dominance. *Aggressive Behavior, 37*, 248-257.
- Pepler, D.J., & Craig, W.M. (1998). Assessing children's peer relationships. *Child Psychology & Psychiatry Review, 4*, 176-182.
- Reijntjes, A., Vermande, M.M., Goossens, F.A., Olthof, T., Schoot, R. van de, Aleva, L., &

- Meulen, M. van der (2013a). Developmental trajectories of bullying and social dominance in youth. *Child Abuse & Neglect*, *37*, 224-234.
doi:10.1016/j.chiabu.2012.12.004
- Reijntjes, A., Vermande, M.M., Olthof, T., Goossens, F.A., Schoot, R. van de, Aleva, L., & Meulen, M. van der (2013b). Costs and benefits of bullying in the context of the peer Group: A three wave longitudinal analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *41*, 1217-1229. doi:10.1007/s10802-013-9759-3
- Reijntjes, A., Vermande, M.M., Olthof, T., Goossens, F.A., Vink, G., Aleva, L., & Meulen, M. van der (2017). Differences between resource control types revisited: A short term longitudinal study. *Social Development*, *27*, 1-14.
- Salmivalli, C., & Helteenvuori, T. (2007). Reactive, but not proactive aggression predicts victimization among boys. *Aggressive Behavior*, *33*, 198-206. doi: 10.1002/ab.20210
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K.H. Rubin, W.M. Bukowski, & B. Laursen, *Handbook of peer interaction, relationships, and groups* (p. 322–340). New York: Guilford.
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development*, *28*, 246-258. doi: 10.1080/01650250344000488
- Sijtsema, J.J., Veenstra, R., Lindenberg, S., & Salmivalli, C. (2009). Empirical test of bullies' status goals: assessing direct goals, aggression, and prestige. *Aggressive Behavior*, *35*, 57-67.
- Sippola, L.K., Paget, J., & Buchanan, C.M. (2007). Praising cordelia: Social aggression and social dominance among adolescent girls. In P.H. Hawley, T.D. Little, & P.C. Rodkin, *Aggression and adaption: the bright sight to bad behavior* (p. 157-184), New York: Taylor & Francis Group.
- Solberg, M.E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus bully/victim questionnaire. *Aggressive Behavior*, *29*, 239-268.
- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2003). Bullying is power: Implications for school-based intervention strategies. *Journal of Applied School Psychology*, *19*, 157-176.
- Vaughn, B.E. (1999). Power is knowledge (and vice versa): A commentary on “on winning some and losing some: a social relations approach to social dominance in toddlers”. *Merrill-Palmer Quarterly*, *2*, 215-225.

- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A.J., Winter, A.F. de, Verhulst, F.C., & Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology, 41*, 672-682.
- Walcott, C.M., Upton, A., Bolen, L.M., & Brown, M.B. (2008). Associations between peer-received status and aggression in young adolescents. *Psychology in the Schools, 6*, 550-561.
- Wang, J., Iannotti, R.J., & Nansel, T.R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health, 45*, 368-375.